

## ELAZIĞ İLİ HAYVANCILIĞININ MEVCUT DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Orhan ÖZBEY<sup>1</sup>, Aytekin GÜNLÜ<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Elazığ-TÜRKİYE

<sup>2</sup>Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Konya-TÜRKİYE

Geliş Tarihi:18.04.2000

### The Current Problems and Suggested Solutions on Animal Husbandry in Elazığ Province

#### SUMMARY

Elazığ province with 9153 km<sup>2</sup> area occupies 0.12 % of Turkey's fields. The population of Elazığ is 520.534 and 63.32 % of them live in city and 36.68 % of them live in villages. The population density of Turkey population Elazığ is one of 3.th class developed cities.

Cattle population is 469.383 in Elazığ, 53 % of it local breed, 39.8 % of it cross breed, 6.8 % of it pure breed cattle and 0.22 % of it buffaloes. Small ruminant population is 345.465 in Elazığ, 56.46 % of it sheep and 17.14 % of it goats. Farm animal population has been decreased 40 % in last ten years. Cattle population 29, sheep population 42 %, goat population % 45 and buffalo population 61 % decreased.

There are different milk cow farms in Elazığ, 97.50 % of them is small, 2.37 % of them is medium and 0.12 of them is big farms. 2.20 % of Elazığ field is used to produced feed plants. This production is under Turkey's average. Elazığ has got four milk products factory and the capacity of them are 950 tons butter, 11649 tons pasteurised milk, 1464 tons yogurt and 2720 tons cheese per year. Elazığ has got two slaughter houses and their capacity are 1500 big and 400 small ruminant per month. However, because of integration and marketing problems they work with half of their capacity.

Animal husbandry and products can be a propulsion for Elazığ economy and civilisation. To improve animal husbandry, farmers should be supported. At the same time a research should be carried out on improvement of animal breeds and cross breeding. Feed plant farming should be encouraged and the most important factors is to solve marketing problems and to set competition in market. Farmers should be informed about new developments and great importance should be given to farmer training.

Technical and financial support should be given to reach these aims. Farmers situation and needs should be taken care and animal husbandry and animal products should be financially supported.

**Key words:** Elazığ, Animal, Problems, Suggeted solutions

#### ÖZET

Elazığ ili 9153 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile Türkiye topraklarının % 0.12'sine sahiptir. İlin 520.543 kişi olan nüfusunun % 63.32'si şehirlerde, % 36.68'i ise kırsal alanda yaşamaktadır. İlin nüfus yoğunluğu 57 kişi/km<sup>2</sup> ile Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Türkiye genelinde III.derece gelişmiş il grupları arasında yer almaktadır.

Elazığ'ın büyükbaş hayvan varlığı 469.383 baştır. Bunun % 53'nü yerli ırklar, % 39.8 kültür ırkı melezleri ve % 6.8'ini kültür ırkları, % 0.22'sini ise manda varlığı oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvan varlığı ise 345.465

başlır. Toplam hayvan varlığının % 56.46'sını koyun ve % 17.14'nü ise keçi oluşturmaktadır. Son on yılda sığır sayısında yaklaşık % 29, koyun sayısında % 42, keçi sayısında % 45, manda sayısında ise % 61 oranında bir azalma gerçekleşmiştir. Bu azalma toplam hayvan varlığında % 40 olarak gerçekleşmiştir.

İldeki süt sığırıcılığı işletmelerin % 97.50'sini küçük ölçekli, % 2.37'si orta ölçekli ve % 0.12'si ise büyük ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. İlde toplam ekili alan içerisinde yem bitkilerinin ekim oranı % 2.20'dir. Bu oran Türkiye ortalamasının altındadır. Elazığ'da toplam 4 adet süt sanayi işletmesi mevcut olup, kapasiteleri 950 ton/yıl tereyağı, 11.649 ton/yıl pastörize süt, 1464 ton/yıl yoğurt ve 2720 ton/yıl beyaz peynir üretilmektedir. İlde aylık 1500 adet büyükbaş ve 400 adet küçükbaş hayvan kesim kapasitesine sahip 2 adet et sanayi işletmesi vardır. Gerekli entegrasyonun sağlanamaması ve pazarlama fonksiyonlarındaki yetersizlikler sebebiyle, bu işletmeler kapasitelerinin altında üretim yapmaktadır.

Hayvansal üretim, kalkınmanın tabana yayılması çarpık kentleşme ve bunun ortaya koyduğu sorunların en aza indirilmesinde lokomotif görevi üstlenebilecek bir konumdadır. İldeki işletme yapıları kısa zamanda ekonomik optimumu yakalayabilecek bir yapıya kavuşturulmalı ve işletme ölçeklerinin büyümesini teşvik edecek ekonomik ve teknik önlemler alınmalıdır. Hayvansal üretimde verimliliği artırmak için kalıcı ve bilimsel bir ıslah ve melezleme çalışmaları uygulanmalıdır. Bu tip işletmelere sürekli ve ekonomik olarak teşvik edebilecek bir destekleme sistemi oluşturulmalıdır. Yem bitkileri ekiminin yaygınlaştırılması için gerekli önlemler alınmalıdır. Hayvansal üretime sürekli ve garanti bir pazar oluşturarak üretimi teşvik edecek olan hayvancılığa dayalı sanayi işletmelerinin kurulup işletilmesi sağlanmalıdır. Daha rasyonel bir hayvansal üretim için yetiştiricilerin her konuda eğitim ve bilinçlendirilmesi için gerekli çalışmalar yapılarak sürekli olarak bilgilendirilmelerine gereken önem verilmelidir.

Tüm bunların başarılabilmesi, üreticilerin hayvansal üretimde ihtisaslaşarak ekonomik birer işletmelere dönüşebilmesi için teknik ve ekonomik önlemler alınmalıdır. Üretim kesiminin içinde bulundukları ekonomik ve sosyal şartlar göz önüne alınarak ihtiyaçlarını karşılayacak ve üretimi teşvik edecek bir kredi ve finansman sağlanmalıdır.

**Anahtar kelimeler:** Elazığ, Hayvancılık, Problemler, Çözüm önerileri

## GİRİŞ

Hayvansal üretim gerek ekonomik ve sosyal gerekse fizyolojik fonksiyonları nedeniyle Türkiye ekonomisinde olduğu kadar il ekonomisi içinde önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık sektörü kalkınmanın tabana yayılması, kalkınma finansmanın öz kaynaklara dayandırılabilmesinde vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Sektörün il ekonomisindeki fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için öncelikle mevcut durumun tam ve doğru olarak tespit edilip buna uygun çözüm önerilerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Bu makalede Elazığ ili hayvancılığının mevcut yapısı ortaya konularak, problemlere çözüm önerilerinde bulunulmaya çalışılmıştır.

### 1. ELAZIĞ İLİNİN DEMOGRAFİK ve SOSYO EKONOMİK YAPISI

Elazığ ili yukarı Fırat havzasında yer alan doğuda Bingöl, batıda Malatya, kuzeyde Tunceli ve Güneyde Diyarbakır illerine komşu olan bir ilimizdir. Karasal iklim özelliklerine sahip ilin yüzölçümü 9153 km<sup>2</sup>' dir. İl Türkiye topraklarının %0.12' sine sahiptir (7).

Tüm ekonomik faaliyetler insan için ve onun çevresinde cereyan etmektedir. Bu nedenle Elazığ ilinde hayvansal üretimin yer ve önemine geçmeden ilin demografik ve sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulması ve yakın geçmişte yaşanan gelişmelerin belirlenmesi faydalı olacaktır.

Elazığ ili ve bazı çevre illerin toplam nüfusu ile bunun şehir ve köy arasındaki oransal dağılımı tablo 1' de verilmiştir (5). Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi, 1997 yılı nüfus verilerine göre, 520.543 kişi olan Elazığ ili nüfusunun % 63.32' si şehir merkezi ve ilçe merkezlerinde, % 36.68'i ise köylerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun bu oransal dağılımı Türkiye ortalamasına yakın bir düzeydedir. Elazığ ili şehirleşme oranı bakımından çevre iller arasında Diyarbakır ilinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Çevre iller arasında Muş ilinde şehirleşme oranı en düşüktür. İlin nüfus yoğunluğu km<sup>2</sup>' ye 57 kişi ile Türkiye ortalamasının altındadır. Ekonomik kalkınma ve gelişmeye paralel olarak şehirlerde yaşayan nüfus oransal olarak artmakta, kırsal nüfus ise azalmaktadır. Elazığ ilinde şehirleşme oranının artmasının altında yatan

nedenlerin doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Zira bu artışın sebepleri olarak belirtilen (kentin çekici gücü, iletici güçler, ve köyün itici gücü) nedenlerin bölgede yaşanan sosyal sorun

da önemli oranda etki etmektedir. İlde şehirleşme oranındaki artışa ekonomik gelişme ve kalkınmanın yanısıra yaşanan bazı sosyal problemlerde etki etmektedir.

**Tablo 1:** Elazığ ve Çevre İllerin Toplam Nüfusu ile Şehir ve Köy Nüfusunun Oransal Dağılımı ve Nüfus Yoğunluğu (kişi/km<sup>2</sup>)

| İller          | Şehir             | %            | Köy               | %            | Toplam            | Nüfus Yoğunluğu |
|----------------|-------------------|--------------|-------------------|--------------|-------------------|-----------------|
| Elazığ         | 329.607           | 63,32        | 190.936           | 36,68        | 520.543           | 57              |
| Adıyaman       | 401.747           | 58,19        | 288.639           | 41,81        | 690.386           | 91              |
| Bingöl         | 122.983           | 52,95        | 109.284           | 47,05        | 232.267           | 29              |
| Erzincan       | 156.548           | 55,94        | 123.287           | 44,06        | 279.835           | 24              |
| Diyarbakır     | 826.496           | 64,30        | 458.886           | 35,70        | 1.285.382         | 84              |
| Malatya        | 509.772           | 61,90        | 313.749           | 38,10        | 823.521           | 67              |
| Muş            | 153.941           | 35,98        | 273.871           | 64,02        | 427.812           | 52              |
| Tunceli        | 50.422            | 61,33        | 31.793            | 38,67        | 82.215            | 11              |
| <b>Türkiye</b> | <b>40.630.435</b> | <b>64,69</b> | <b>22.179.676</b> | <b>35,31</b> | <b>62.810.111</b> | <b>80</b>       |

Elazığ ili ve çevre illerin Türkiye geneline göre gelişmişlik düzeyleri tablo 2'de verilmiştir (3).

**Tablo 2.** Elazığ ve çevre illerin Türkiye geneli gelişmişlik endeksine göre kademeli il grupları arasındaki yerleri

| İller      | Kademeli Gelişmişlik Düzeyi |
|------------|-----------------------------|
| Elazığ     | III                         |
| Adıyaman   | V                           |
| Bingöl     | V                           |
| Erzincan   | IV                          |
| Diyarbakır | IV                          |
| Malatya    | III                         |
| Muş        | V                           |
| Tunceli    | V                           |

Tabloda anlaşılabacağı gibi Elazığ ili gelişmişlik endeksine göre III. derece gelişmiş il grupları arasında yer almaktadır. Çevre iller genelde V. derece gelişmiş il grupları arasında yer almaktadırlar. Bu illerden Malatya III, Erzincan ili ise IV. derece gelişmiş il grupları arasındadır. Bu grupta yer alan illerde fert başına düşen GSYİH değerleri ülke ortalamasının altındadır.

Üçüncü derecede gelişmiş illerde tarım ağırlıklı yapı hakim olmakla beraber tarıma dayalı sanayi gelişmektedir. Kırsal alana yönelik alt yapı hizmetlerinden faydalanma oranları ülke ortalamasının üzerindedir. Bu grupta yer alan illerde yüksek bir gelişme potansiyeli olmakla birlikte ekonomik faaliyetlerde tarım sektörünün ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte il ve bölge ölçeğinde üretim yapan sanayi kuruluşları mevcuttur. Sanayi işletmeleri genelde küçük ve orta ölçeklidir (3,4).

Buraya kadar yapılan sosyo-ekonomik değerlendirmelerden anlaşılabacağı üzere Elazığ ili gelişme potansiyeline sahip olmakla birlikte il ekonomisinde bitkisel ve hayvansal üretim önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla il ekonomisinde hayvansal üretimin rasyonel bir yapı kazanması dengeli bir kalkınma için vazgeçilmezdir.

## 2. ELAZIĞ İLİ HAYVANCILIĞININ GENEL YAPISI

### 2.1 Hayvan Varlığı

Hayvansal üretim fizyolojik özellikleri yanında, bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin en aza indirilmesi, kalkınma finansmanın öz kaynaklara dayandırılması ve ihracat imkanlarının artırılması gibi önemli ekonomik özelliklere sahip bir sektördür.

Elazığ ilinin 1989-1998 yılları arasında kapsayan on yılın büyük ve küçükbaş hayvan varlığına ait bilgiler tablo 3'te verilmiştir(9).

Tabloda görüldüğü gibi 1989 yılında ildeki toplam 779.116 baş olan hayvan varlığının % 22.28'ini sığır, % 58.48'ini koyun, % 18.89'unu keçi ve % 0.35'ini ise manda varlığı oluşturmaktadır. 1998 yılında ise 496383 baş olan hayvan varlığının % 26.18'ini sığır, % 56.46'sını koyun, % 17.14'ünü keçi ve % 0.22'sini ise manda oluşturmaktadır. On yıllık sürede Türkiye'de ki gelişmelere paralel olarak sığır sayısında oransal bir artış diğer türlerde ise oransal bir azalma olduğu görülmektedir. İldeki sığır varlığının yaklaşık olarak % 53.4'ünü yerli ırklar, % 39.8'ini kültür ırkı melezleri ve % 6.8'ini ise kültür ırkları oluşturmaktadır. İldeki sığır varlığının kültür ırkı ve melezleri arasındaki dağılımları; kültür sığır varlığı ülke genel ortalamasından düşük, melez

hayvan varlığının ülke geneline yakın ve yerli görülmektedir. ırklarda ise ülke genel dağılımının üzerinde olduğu

**Tablo 3. 1989-1998 Yılları Arası Elazığ İli Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı**

| Yıllar | Sığır  | Koyun  | Keçi   | Manda | Toplam |
|--------|--------|--------|--------|-------|--------|
| 1989   | 173615 | 455634 | 147165 | 2702  | 779116 |
| %      | 22,28  | 58,48  | 18,89  | 0,35  | 100,00 |
| 1990   | 170436 | 433657 | 139009 | 2499  | 745601 |
| %      | 22,86  | 58,16  | 18,64  | 0,34  | 100,00 |
| 1991   | 155620 | 438162 | 138981 | 1701  | 734464 |
| %      | 21,19  | 59,66  | 18,92  | 0,23  | 100,00 |
| 1992   | 154363 | 434932 | 134929 | 1556  | 725780 |
| %      | 21,27  | 59,93  | 18,59  | 0,21  | 100,00 |
| 1993   | 155486 | 406445 | 133902 | 1552  | 697385 |
| %      | 22,30  | 58,28  | 19,20  | 0,22  | 100,00 |
| 1994   | 156840 | 365830 | 130400 | 1460  | 654530 |
| %      | 23,96  | 55,89  | 19,92  | 0,22  | 100,00 |
| 1995   | 133268 | 271779 | 88257  | 1441  | 494745 |
| %      | 26,94  | 54,93  | 17,84  | 0,29  | 100,00 |
| 1996   | 131450 | 267700 | 86890  | 1290  | 487330 |
| %      | 26,97  | 54,93  | 17,83  | 0,26  | 100,00 |
| 1997   | 122921 | 271897 | 80473  | 987   | 476278 |
| %      | 25,81  | 57,09  | 16,90  | 0,21  | 100,00 |
| 1998   | 122868 | 264995 | 80470  | 1050  | 469383 |
| %      | 26,18  | 56,46  | 17,14  | 0,22  | 100,00 |

1989-1998 yılları arasında hayvan varlığında meydana gelen değişme ve gelişmeler oluşturulan endekse göre tablo 4 'de verilmiştir (9).

Tabloda görüldüğü gibi 1998 yılında, 1989 yılına göre sığır sayısında yaklaşık % 29, koyun sayısında % 42, keçi sayısında % 45, manda sayısında % 61, toplam hayvan varlığında % 40 oranında bir azalma gerçekleşmiştir. Bu azalışların sebeplerini ülke genelinde uygulanan yanlış hayvancılık politikalarından ayırmak mümkün

değildir. Ancak tabloda dikkat çeken önemli noktalardan birisi ise bu azalmaların özellikle küçükbaş hayvan varlığında daha hızlı bir şekilde olmasıdır. Bunun nedenleri arasında değişen talep yapısı, endüstriyel tüketim alışkanlıklarının egemen olmaya başlaması ve bölgede daha ziyade ekstansif olarak yapılan küçükbaş hayvancılığın yaşanan sosyal sorunlardan etkilenmesi gösterilebilir.

**Tablo 4. Elazığ İli 1989-1998 Yılları Arasında Hayvan Varlığında Meydana Gelen Değişmeler (1989=1)**

| Yıllar | Sığır | Koyun | Keçi | Manda | Toplam |
|--------|-------|-------|------|-------|--------|
| 1989   | 1,00  | 1,00  | 1,00 | 1,00  | 1,00   |
| 1990   | 0,98  | 0,95  | 0,94 | 0,92  | 0,96   |
| 1991   | 0,90  | 0,96  | 0,94 | 0,63  | 0,94   |
| 1992   | 0,89  | 0,95  | 0,92 | 0,58  | 0,93   |
| 1993   | 0,90  | 0,89  | 0,91 | 0,57  | 0,90   |
| 1994   | 0,90  | 0,80  | 0,89 | 0,54  | 0,84   |
| 1995   | 0,77  | 0,60  | 0,60 | 0,53  | 0,64   |
| 1996   | 0,76  | 0,59  | 0,59 | 0,48  | 0,63   |
| 1997   | 0,71  | 0,60  | 0,55 | 0,37  | 0,61   |
| 1998   | 0,71  | 0,58  | 0,55 | 0,39  | 0,60   |

İldeki kümes hayvan varlığı olarak 4.032.200 broyler, 248.800 yumurta tavuğu, 20.430 hindi, 3.880 ördek, 5.120 kaz ve 36.422 arı kovani

oluşturmaktadır. 1996 yılı itibariyle ilde 6.067 ton tavuk eti, 3.209.600 adet yumurta ve 604 ton bal üretimi gerçekleşmiştir (9). Değişen talep yapısı ve

kanatlı yetiştiriciliğinin entansif karakter taşıması sebebiyle tavukçuluk ilde hızla gelişmektedir.

Elazığ ilinin ekolojik şartları ve bitki örtüsü arıcılık için oldukça elverişlidir. Fakat kovan başına verim istenen seviyede değildir. İlde göçer arıcılık fazla yaygın değildir. Bu üretim alanında karşılaşılan finansman, örgütlenme ve pazarlama sorunlarının çözülmesi halinde arıcılık il ekonomisine önemli katkılar sağlayabilecektir.

### 3. ELAZIĞ İLİNDE HAYVANSAL ÜRETİMDEKİ MEVCUT PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

#### 3.1 İşletme Yapıları ve alınması Gereken Önlemler:

Elazığ ilinde hayvansal üretim önemli oranda ekstansif yapıdadır. İşletmeler ürettiklerini tüketen, fazlasını piyasaya arz eden, pazarın miktar, fiyat ve kalite tercihlerini takip etmeyen genelde irrasyonel işletmelerdir. Bu tip işletmelerde işletmelerin rasyonel hale gelebilmesi için gerekli değişikliklerin yapılması çoğu zaman imkansız olmaktadır.

İldeki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin işletme ölçekleri itibarıyla dağılımları tablo 5 ,6 ve 7'de verilmiştir (2).

**Tablo. 5 Elazığ İli Süt Sığırcılık İşletmelerinin Ölçekler İtibarıyla Dağılımı**

| İşletme Ölçeği  | İşletme Sayısı | Toplam İşletme İçindeki Oranı (%) |
|-----------------|----------------|-----------------------------------|
| 1-10 Baş        | 10184          | 97,50                             |
| 11-50 Baş       | 248            | 2,37                              |
| 51 Baş ve Üzeri | 13             | 0,12                              |
| <b>Toplam</b>   | <b>10445</b>   | <b>100,00</b>                     |

**Tablo. 6 Elazığ İli Sığır Besi İşletmelerinin Ölçekler İtibarıyla Dağılımı**

| İşletme Ölçeği  | İşletme Sayısı | Toplam İşletme İçindeki Oranı (%) |
|-----------------|----------------|-----------------------------------|
| 1-10 Baş        | 547            | 51,22                             |
| 11-50 Baş       | 399            | 37,36                             |
| 51 Baş ve Üzeri | 122            | 11,42                             |
| <b>Toplam</b>   | <b>1068</b>    | <b>100,00</b>                     |

Süt sığırcılığı yapılan 10445 işletmenin % 97.5 gibi önemli bir kısmı küçük ölçekli, sığır besiciliği yapan 1068 işletmenin % 51.22'si, sığır besiciliği ve süt sığırcılığını bir arada yürüten 14.873 adet işletmenin ise % 95.57 gibi önemli bir kısmı küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır.

**Tablo.7 Elazığ İli Süt Sığırcılığı ve Sığır Besiciliğini Birlikte Yürüten İşletmelerin Ölçekler İtibarıyla Dağılımı**

| İşletme Ölçeği  | İşletme Sayısı | Toplam İşletme İçindeki Oranı (%) |
|-----------------|----------------|-----------------------------------|
| 1-10 Baş        | 14215          | 95,57                             |
| 11-50 Baş       | 602            | 4,05                              |
| 51 Baş ve Üzeri | 56             | 0,38                              |
| <b>Toplam</b>   | <b>14873</b>   | <b>100,00</b>                     |

İlde sığır besiciliğinde işletme ölçeklerinin büyüme eğiliminin olduğu ve sığır besiciliğinde giderek entansif denilebilecek bir üretimin gelişmekte olduğu söylenebilir. İldeki büyükbaş hayvanların verim yönleri (kombine verimli) dikkate alındığında özellikle süt sığırcılığının etkinleştirilmesinin gerektiği ortaya çıkmaktadır. Mevcut işletmelerde işletme yapılarının küçük ölçekli olmasının yanı sıra tespit edilen önemli aksaklıklardan birisi de işletmelerin mevcut fiziki koşullarıdır. Merkez ilçedeki işletmelerin haricindeki diğer işletmeler genellikle havalandırılması yeterli olmayan, basık tavanlı yığma yapılardan oluşmaktadır. Ahırların havalandırma, aydınlatma, taban, tavan düzenlenmesi vb teknik özellikleri yetersiz ve kısmen olanlarda tekniğine uygun değildir. İlde yarı açık ve açık barınakların yaygınlaştırılması için üreticilerin bilgi eksikliklerini gidermeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca kredi ve teşviklerde bu konuya öncelik verilmelidir. Yetiştirme açısından istenmeyen bir özellik olan küçük ve büyükbaş hayvanlar bir arada barındırılmaktadır.

İldeki küçük baş hayvancılık işletmelerinin ölçekler itibarıyla dağılımları tablo 8 ve tablo 9 'da verilmiştir (2).

**Tablo. 8 Elazığ İli Koyunculuk İşletmelerinin Ölçekler İtibarıyla Dağılımı**

| İşletme Ölçeği   | İşletme Sayısı | Toplam İşletme İçindeki Oranı (%) |
|------------------|----------------|-----------------------------------|
| 1-50 Baş         | 4749           | 70,77                             |
| 51-100 Baş       | 1287           | 19,18                             |
| 101 Baş ve Üzeri | 674            | 10,04                             |
| <b>Toplam</b>    | <b>6710</b>    | <b>100,00</b>                     |

**Tablo. 9** Elazığ İli Keçi İşletmelerinin Ölçekler İtibarıyla Dağılımı

| İşletme Ölçeği   | İşletme Sayısı | Toplam İşletme İçindeki Oranı (%) |
|------------------|----------------|-----------------------------------|
| 1-50 Baş         | 3693           | 89,07                             |
| 51-100 Baş       | 374            | 9,02                              |
| 101 Baş ve Üzeri | 79             | 1,91                              |
| <b>Toplam</b>    | <b>4146</b>    | <b>100,00</b>                     |

İldeki toplam 6673 koyunculuk işletmesinin % 70.77'si küçük ölçekli, % 19.18'i orta ölçekli ve % 10.04'ü ise büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Keçi yetiştirme işletmelerinde ise bu oranlar sırasıyla %89.07, % 9.02 ve % 1.91'dir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde orta ölçekli işletmelerin artmakta olduğu gözlenmektedir. Bu durum il ekonomisi için önemli sayılabilecek bir gelişme ve potansiyeldir. Elazığ ilinde göçer olarak yapılan koyunculuk ekstansif karakterli olmakla birlikte üretimin yığın halinde yapıldığı, sürünün sevk ve idaresi, beslenmesi, ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanması konularında göz ardı edilmeyecek bir ihtisaslaşma vardır (12).

Elazığ ilinde Kaynak Kullanma ve Desteklenme Fonundan 1987-1994 yılları arasında % 30 pirim ödenmesi esasına göre büyükbaş hayvancılıkta toplam 577 adet; küçükbaş hayvancılık için 216 adet tesis kurulmuştur (9). İşletme ölçeklerinin büyümesine katkıda bulunması için bu tip yatırımların öncelikli olarak orta ölçekli sayılabilecek işletmelerin kurulmasını sağlamaya yönelik uygulanması daha faydalı olabilir.

Türkiye genelinde olduğu gibi Elazığ ilindeki kırsal alandaki işletmelerde genelde polikültür yapıda bir üretim anlayışı hakimdir. Elazığ ilinde kırsal alandaki 39.627 adet işletmenin % 20.48'inde sadece bitkisel üretim, % 76.97'sinde bitkisel ve hayvansal üretim, % 2.56'sında ise sadece hayvansal üretim yapılmaktadır. Türkiye genelinde ise kırsal alandaki işletmelerin ihtisaslaşma durumları yukarıdaki sırayla % 24.42, % 72.14 ve % 3.43'dür (1). Hayvancılık işletmelerinde ihtisaslaşma oranı Türkiye genelinde düşüktür. Elazığ ili bu bakımdan Türkiye ortalamasının da altında bulunmaktadır.

Az gelişmiş ülke ve yörelerde polikültür üretim tabiat ve piyasa koşullarının ortaya çıkarabileceği ekonomik riskleri aza indirmede olumlu bir faktör gibi görünüyorsa da çağdaş üretim ve işletmecilik anlayışı bu geleneksel anlayışı red

etmektedir. İlde hayvansal üretimde alınması gereken önlemlerden biriside kırsal alanda polikültür üretim anlayışından uzaklaşarak, pazar için yığmsal üretim yapan modern işletme anlayışına göre üretim yapılmasının teşvik edilmesidir (11).

### 3.2 Irk İslahı ve Melezleme Çalışmaları.

Birim hayvan başına verimliliği artırabilmek için, mevcut yerli ırkların ıslahı ve kültür ırkları ile melezleme ve ikamesi amacıyla uzun yıllardan beri çalışmalar yürütülmektedir. Ancak uygulanan politikaların yetersizliği, günü birlik olması ve hedefe ulaşmayı kolaylaştıracak ekonomik tedbirlerle desteklenmeyişi problemin çözümünde başarısız kalınmasını sağlamıştır. Irk ıslahında uygulanan önemli yanlışlıklardan biri ıslah ve melezleme yerine yerli ırkların elden çıkarılıp yerine kültür ırklarının ikame edilmesidir.

Irk ıslahı ve melezleme çalışmaları kapsamında 1987-1998 yılları arasında Elazığ iline 1544 baş Esmer, 4.077 baş Holştayn ve 1446 baş Simental olmak üzere toplam 6.820 baş ithal gebe düve anlaşmalı çiftçilik modeline göre getirilerek dağıtılmıştır(8). Ancak bu projelerde gerekli ekonomik ve çevre şartları hayvanlara sağlanamadığı için başarılı olunmamıştır. Bu politika alt yapı eksikliği, uygun olmayan çevre şartları, üreticilere işletme döneminde gerekli işletme kredisinin sağlanamayışı sonucu hedefine ulaşamamıştır. Böylelikle yapılan bu uygulamanın kasaplık hayvan ithalinden hiçbir farkı kalmamıştır. Ekonomik açıdan ise alternatif kullanım alanları olan dövizin yabancı ülke yetiştiricilerine transferi sağlanarak bir anlamda kaynak israfına sebep olunmuştur.

İldeki küçükbaş hayvan varlığının tamamına yakını yerli ırklardan oluşurken, büyükbaş hayvan varlığının ise ancak % 6.8'i kültür ırkı hayvanlardan oluşmaktadır. 1996 yılı verilerine göre Türkiye sığır varlığının yaklaşık % 15'i kültür ırklarından oluşmaktadır. Elazığ ili bu açıdan Türkiye ortalamasının altındadır. Kalkınmanın tabana yayılabilmesi ve kalkınma finansmanın öz kaynaklara dayandırılabilmesi için sektöre yapılacak yatırımların hayati bir öneme sahip olduğu unutulmamalıdır.

Irk ıslahı ve melezleme çalışmalarında başarıya ulaşabilmek için kaliteli damızlık üreten veya bu tip işletmelerden damızlık hayvan temin eden üreticileri özendiricek bir teşvik ve destekleme sistemi kurulmalıdır. Bu tip bir uygulama yıllardır başarısız olan soy kütüğü ve kayıtlı yetiştiriciliğe geçiş için de bir avantaj sağlayabilecektir. Bunun yanı sıra gerek Türkiye genelinde gerekse bölgede bulunan Tarım İşletmelerine kaliteli damızlık

sağlayan ve yetiştiricilerle daha etkin ve verimli bir diyalog sağlayacak yapılanmaya hız verilmelidir.

İrk ıslahı ve melezlemede başvurulacak daha ekonomik ve faydalı yöntemlerden biriside suni tohumlama ve embriyo naklidir. İlde suni tohumlama çalışmalarına 1970'li yıllarda taze sperma ile başlanmıştır. Dondurulmuş sperma ile tohumlama çalışmalarına 1985 yılında geçilmiştir. Ancak

istenilen ve arzu edilen seviyeye henüz ulaşamamıştır. 1998 yılı itibarıyla toplam boğa altı inek sayısı % 25'i suni tohumlamaya tabi tutulmaktadır. 1985-1998 yılları arasında İlde Tarım İl/ilçe Müdürlükleri, Veteriner Fakültesi ve Serbest Veteriner Hekimler tarafından yapılan suni tohumlama çalışmaları tablo 10'da verilmiştir (7).

**Tablo 10. 1985-1998 Yılları Arasında Elazığ İlindeki Suni ve Tabi Tohumlama Çalışmaları**

| Yıllar | Suni Tohumlama<br>Miktarı (Baş) | Doğum<br>Oranı (%) | Tabi Tohumlama<br>Miktarı (Baş) | Doğum<br>Oranı (%) |
|--------|---------------------------------|--------------------|---------------------------------|--------------------|
| 1985   | 1600                            | 72                 | 4406                            | 81                 |
| 1986   | 3025                            | 64                 | 4140                            | 83                 |
| 1987   | 3580                            | 68                 | 5310                            | 76                 |
| 1988   | 3802                            | 74                 | 4506                            | 77                 |
| 1989   | 4849                            | 77                 | 3721                            | 81                 |
| 1990   | 5382                            | 82                 | 3990                            | 80                 |
| 1991   | 6551                            | 81                 | 4554                            | 83                 |
| 1992   | 7572                            | 78                 | 4569                            | 78                 |
| 1993   | 8259                            | 86                 | 4735                            | 80                 |
| 1994   | 8585                            | 85                 | 4596                            | 80                 |
| 1995   | 10314                           | 79                 | 3855                            | 80                 |
| 1996   | 5995                            | 86                 | 2453                            | 85                 |
| 1997   | 11830                           | 76                 | 2430                            | 86                 |
| 1998   | 12023                           | 80                 | 2480                            | 85                 |

Suni tohumlama miktarında ve doğum oranında önemli sayılabilecek artışlar sağlanmıştır. İlde daha etkin bir suni tohumlama yapılması durumunda ırk ıslahı açısından istenilen hedefe ulaşılabilir. Bunun için bölgenin sosyal, ekonomik ve coğrafi şartları göz önüne alınarak oluşturulacak bir model ile başarı şansı daha da artabilecektir. Öte yandan suni tohumlama çalışmalarının yapılmadığı veya yapılamadığı yerlerde projeye dayalı olarak tabi tohumlama uygulanmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere tabi tohumlama ile tohumlanan inek miktarı sürekli olarak azalmakta ve yerine daha ekonomik olan suni tohumlama metoduna geçilmektedir.

Elazığ ilinde birim hayvan başına verimliliklerde Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. İlde, ineklerde laktasyon süt verimi ortalaması 1.375 kg, koyunlarda 20 kg dolayındadır. Yapağı verimi ise 1.7 kg dolayındadır (9).

### 3.3 Hayvansal Üretim Sanayi Entegrasyonu ve Alınması Gereken Önlemler

Modern ekonomi anlayışında üretime asıl yön veren ve geliştiren işletmecilik fonksiyonunu, pazarlama oluşturmaktadır. Hayvancılık sektörünün gelişebilmesinde üretim- sanayi entegrasyonu,

sektörler arası etkileşimin sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Sanayi ürüne, güvenli bir pazar oluşmasını sağlayarak dışsal ekonominin işletmelere sağlayacağı avantajlardan yararlanma olanağını ortaya koyar.

Elazığ ilinde hayvancılığa dayalı sanayi işletmeleri henüz istenilen ve arzu edilen düzeye ulaşamamıştır. İlde faaliyet gösteren 2 adet, aylık 1500 büyük baş ve 400 küçük baş hayvan kesim kapasitesine sahip, et sanayi işletmesi vardır. Toplam 4 adet süt sanayi işletmesi mevcut olup kapasiteleri; 950 ton/yıl tereyağı, 11.649 ton/yıl pastörize süt, 1464 ton/yıl yoğurt ve 2720 ton/yıl beyaz peynirdir (9 ).

İldeki kombinaların daha etkin ve verimli çalışabilmeleri, kaçak ve kontrolsüz kesimlerin önüne geçilebilmesini ve sürekli ve garantili bir pazar sağlanmasını gerektirmektedir. Bu işletmelere sürekli pazar bulmanın yolu, ihracat imkanlarının artırılması ve bunun başarılabilmesidir. Bu da ülkenin tarım ve hayvancılık politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Değişen dünya konjonktüründe et ve et sanayi işletmelerine düşen görev gelişmiş batı normlarında bir üretim pazarlama ve tedarik anlayışını uygulamaya koymaktır. İlgili işletmelerde bugüne kadar uygulanan düşük fiyatla alım ve yüksek fiyatla satma politikası

değiştirilmelidir. Bunun yanı sıra besi işletmeleri ile kombinalar arasında pazar garantili, kontrollü, sigortalı ve sözleşmeli besicilik ve benzeri uygulamalara geçilmelidir.

İlde üretilen sütün bir kısmı Türkiye genelinde olduğu gibi sokak sütçülüğü şeklinde tüketilmektedir. Bunda ilde yeterli sayıda süt sanayi tesisi ve mandıranın bulunmaması, tüketim alışkanlıkları, tüketicilerin gelir düzeyi etkili olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sütün bir hammadde olarak algılanması ve sokak sütçülüğünün ilk etapta azaltılarak, uzun vadede ortadan kaldırılabilmesi için süt sanayine verilen sütün teşvik edilmesi gerekmektedir. Sokak sütçülüğü ekonomik kayıpların yanı sıra tüketicilerin sağlığını da tehdit etmektedir. Bu sorunun giderilmesi uzun vadede başarılabilecek, teknik, ekonomik ve kanuni düzenlemeleri gerektirmektedir.

### 3.4 İşletmelerde Girdi temini ve Alınması Gereken Önlemler

Mevcut piyasa şartlarında işletmelerin karlı ve verimli çalışabilmeleri için üzerinde önemle durulması gereken noktalardan biride ucuz ve kaliteli girdi teminidir. Türkiye genelinde olduğu gibi Elazığ ilinde de hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarının başında kaliteli ve yeterli kaba ve kesif yem temini gelmektedir. Kaba ve kesif yemlerin miktar, kalite ve maliyet olarak ucuza temin edilemeyişi hayvansal üretimde ürün-yem fiyatı ilişkisini sektörün aleyhine bozmakta ve işletme karlılığı üzerine olumsuz etki etmektedir.

Elazığ ilinde arazi kullanımı tablo 11'de verilmiştir (7).

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere ildeki toplam arazi varlığının ancak % 28,9'u ekilebilir araziden oluşmaktadır. Toplam ekilebilir arazinin % 66,9'unda kuru tarım, 25,9'unda ise sulu tarım yapılmaktadır. Özellikle yem bitkileri tarımının yaygınlaştırılması için sulanabilir tarım alanlarının oranının artırılması gerekmektedir. Elazığ ilinde yem bitkisi olarak yonca, korunga, fiğ, burçak ve mısır ekimi yapılmaktadır. Yem bitkileri ekimi 1988 yılında 3046 ha iken 1997 yılında % 90,38 oranında bir artış kaydederek 5799 ha'a yükselmiştir. Bu durum ilde hayvansal üretimde karlılığın artırılabilmesi için önemli bir gelişme olmakla birlikte yeterli değildir. Ayrıca ilde Tarım İl Müdürlüğünce uygulanan Doğu Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon projesi kapsamında Keban ve Karakaya baraj havzalarında toprak erozyon kontrolü amacıyla meraların ıslahı ve yem bitkileri ekimi yapılmaktadır. Ayrıca son yıllarda

ilde silaj yapımı uygulanmaya başlamış ve hızlı bir şekilde de yayılmaktadır.

**Tablo 11 Elazığ İli Arazi Kullanım Tablosu (1998)**

| Arazi Türü       | Alanı (Ha)    | Oranı (%)    |
|------------------|---------------|--------------|
| Ekilebilir Arazi | 264180        | 28,9         |
| Bağ bahçe*       | 18875         | 7,1**        |
| Kuru Tarım*      | 176764        | 66,9**       |
| Sulu Tarım*      | 68531         | 25,9**       |
| Orman Arazisi    | 123043        | 13,4         |
| Çayır Mera       | 463899        | 50,7         |
| Göl ve Baraj     | 64188         | 7,0          |
| Gölü             |               |              |
| <b>Toplam</b>    | <b>915300</b> | <b>100,0</b> |

\*Ekilebilir Arazi içindeki alan;

\*\*Ekilebilir Alan içindeki Oran

Tablodan gözlenen ve ilk bakışta önemli sayılabilecek gelişme ilde çayır ve mera alanlarının oransal olarak yüksekliğidir. Ancak mevcut çayır ve mera alanları aşırı ve bilinçsiz otlatma yüzünden önemli oranda tahrip edilmiş ve üzerinde otlayan hayvanların ihtiyaçlarını miktar ve kalite olarak karşılamaktan çok uzaktırlar. Bunun önlenebilmesi için, eksikliklerine rağmen, çıkarılan mera kanuna işlerlik kazandırılmalıdır. Hayvan üretici ve yetiştiricileri mera amenajmanı konularında bilinçlendirilmelidirler.

Elazığ ilinde kesif yem üretiminde miktar ve kalite bakımından önemli problemler mevcuttur. İlde toplam üretim kapasiteleri 72 ton/saat olan 6 adet yem fabrikası bulunmaktadır (7). Bu fabrikalar kesif yem üretiminde belirli bir standart ve kalitede üretim yapamamaktadırlar. Hatta aynı fabrikanın günün değişik saatlerindeki üretiminde dahi aynı kalitenin tutturulması dahi söz konusu değildir. Üretimde verim kayıpları ve gereksiz maliyet yükselmelerinin önüne geçebilmek için denetim ve kontrol mekanizmasının etkin bir şekilde çalıştırılması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan eksikliklerin düzeltilmesi durumunda dahi hayvansal üretimde başarıyı yakalayabilmek için üreticilerin bakım besleme ve sürü yönetimi konularında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu konuda ilde sektöre hizmet götüren tüm birimler arasında bir koordinasyonla üreticilere yönelik eğitici çalışmalara önem verilmelidir.

### 3.5 Hayvansal Üretimde Örgütlenme ve Alınması Gereken Önlemler

Hayvansal üretimde karlılık ve verimliliğin artırılabilmesi için üzerinde önemle durulması gereken konulardan bir diğeri de örgütlenmedir. Kırsal kalkınmanın başarılabilmesi ve ekonomik refahın artırılabilmesi için üreticiler tarafından benimsenen ve

bölgenin sosyal ve ekonomik şartlarına uygun bir örgütlenme modelinin oluşturulması gerekmektedir.

İlde hayvansal üretimde örgütlenme düzeyi oldukça düşüktür. Bunda yetiştiricilerin eğitim ve bilgi düzeyi, işletme ölçeklerinin küçüklüğü ve Türkiye genelinde olduğu gibi ilde de uygulanan çok amaçlı Tarımsal Kalkınma Modelindeki eksiklikler önemli oranda etkili olmaktadır. Hayvansal üretimde örgütlenmenin yetersizliğinde etkili olan faktörler; eğitim, finansman, yönetim ve uygulanan model olarak sıralamak mümkündür. Kooperatifleşme ve/veya örgütlenme de başarıya ulaşabilmek için özellikle üreticilerin gönüllü olarak katıldıkları, iyi işleyen, kaynak yaratan; girdi temini ve pazarlama konularında kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilen örgütlenme modeline gidilmelidir (10).

Hayvancılık sektöründe çok amaçlı kırsal kalkınma modeli yerine besi, süt, tavukçuluk gibi ihtisas kooperatiflerine yönelmek ve bunları bir üst örgüt çatısı altında ülke genelinde bir araya getirmek daha faydalı olacaktır.

Kooperatif yöneticiliği özellikle günümüz modern ekonomi işleyişinde başlı başına ihtisas isteyen profesyonel bir iştir. Üyelerin kooperatif yöneticisi olmaları yerine üyelere hesap veren ve üyeler tarafından denetlenen bir yönetim yapısına kavuşturulmalıdır. Bu arada Devlet kooperatif ilişkilerinde daha demokratik bir yapı ortaya konulmalıdır.

### 3.6 Hayvancılık Sektöründe Kredi ve Finansman Sorunu

Hayvancılık sektöründe ucuz maliyetli, zamanında ve yeterli finansman sağlanması önemli bir konudur. Besicilik, süt sığırcılığı ve tavukçuluk sektöründe işletmeler önemli oranda sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle yığın halinde piyasa için üretim yapan büyük ve orta ölçekli işletmeler kısa, orta ve uzun vadeli finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Sektörde kalkınma ve atılımın gerçekleştirilmesi için bu kredi ve finansmanların karşılanması gerekmektedir. Gerek Türkiye genelinde gerekse ilde sektörün ihtiyaç duyduğu bu kredi ve finansman ihtiyacının; yeterli, zamanında ve ucuz maliyetli olarak sağlandığını söylemek imkansızdır. Bu konuda devletin öncülük etmesi zorunludur.

Hayvancılık sektöründe kredi ve finansman temininde kurumsal nitelikte kredi sağlayan tek kuruluş T.C. Ziraat Bankasıdır. İlde 1987-1994 yılları arasında toplam 999 adet işletmeye sabit yatırım tutarı olan 108.473.918.261 TL'nin, % 30'u

olan 32.257.626.375 TL'si Kaynak kullanma ve destekleme fonundan karşılanmıştır (8). Buradan da anlaşılacağı üzere kredi ve finansman konusunda önemli sorunlar mevcuttur.

Bunların çözüme kavuşturulması için, yetiştiricilerden yerine getiremeyeceği yükümlülükler ve ipotekler istenmemelidir. Özellikle işletme kredileri verilirken uygulanacak faiz oranlarında sektörün sermaye devir hızı ve düşük olan karlılık oranları dikkate alınmalıdır (6). Verilen krediler titiz bir şekilde takip edilmelidir. Bunun başarılabilmesi için kayıtlı yetiştiriciliğe geçilmesi gerekmektedir.

İlde yaygın olarak yapılan göçer hayvancılığının yapısı, işleyişi ve sosyo-ekonomik şartları bu konuda dikkate alınmalıdır. Özellikle sürülerin göç yolları, göç mevsimleri ve bu konuda karşılaşılan problemler çözüme kavuşturulmalıdır

### 3.7 Hayvan Hastalıkları İle Mücadele ve Alınması Gereken Önlemler

Karlı bir hayvancılık için sağlık ve koruma hizmetleri büyük önem taşımaktadır. Hayvanların ekonomik karakterlerde genetik performanslarına ulaşabilmeleri için uygun bir çevrenin sağlanması gerekir. Sağlık ve koruma sistemleri hayvanlar için teknik çevreyi oluşturmaktadır.

Gelişen teknoloji, değişen talep ve ekonomik şartlar hayvanlardan en yüksek verimi almayı gerektirmektedir. Veteriner Hekimler yakın zamana kadar öncelikli olarak hayvanların verimleri üzerine etki eden sağlık problemleri üzerinde durmuşlardır. Elbette verimler hastalıklardan önemli bir şekilde etkilenmektedir. Ancak üretimde sürekliliği sağlamak sadece hastalıklarla ilgilenmekle gerçekleştirilemez. Veteriner hekimlik mesleği artan bir şekilde hayvan yetiştiriciliği, bakım-besleme, hayvan sağlığı, üretkenlik, çiftlik idaresi, ürün ve barınak hijyenini de içeren geniş yelpazedeki konularla ilgilenmek durumundadırlar ve bunları hastalıklarla mücadele ile özdeş olarak değerlendirmektedirler (13).

Elazığ ilindeki hayvan sağlık hizmetlerini ve bu konuda karşılaşılan sorunları ülke genelinden ayırmak imkansızdır. İldeki hayvan yetiştiricileri hala salgın hayvan hastalıkları korkusu ile yaşamaktadırlar. Hayvanlarda önemli ekonomik kayıplara sebep olan yetiştirme hastalıkları ikinci planda kalmakta ve gereken önem verilmemektedir. Bunda ülkede hayvan hareketlerinin fazla ve kontrolsüz oluşu, yetiştiricilerin bilgi eksikliği ve Türkiye'nin coğrafi konumu önemli oranda etkili olmaktadır. Kamu kesimi örgüt yapısı ve işleyişi, sektörler arasında yaşanan koordinasyon ve bilgi alış verişindeki engellerin yeniden düzeltilmesi ve gözden geçirilmesi gerekmektedir. Son yıllarda

giderek artan özel sektör hizmetlerinin etkili olmasını sağlamak için yapılan yasal düzenlemeler süratle uygulamaya geçirilmelidir. Hayvan hastalıkları ile planlı bir mücadele için gerekli olan bilgi ve verilerin tek elde toplanması, hayvan sağlık enformasyon sisteminin kurulabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Haksız rekabetin önlenmesi, yanlış uygulamaların daha etkili olarak denetlenmesi gelinen bu aşamada zorunlu hale gelmiştir.

### SONUÇ

Elazığ ilinin gerek kalkınma düzeyi gerekse fiziki ve coğrafi şartları hayvansal üretim için uygundur. Kalkınmanın tabana yayılması, çarpık kentleşme ve bunun ortaya koyduğu sorunların en aza indirilmesinde sektör lokomotif görevi üstlenebilecek bir konumdadır. Ancak bunun başarılabilmesi için mevcut sorunların çözüme kavuşturulması ve sektöre rasyonel bir yapı kazandırmak gerekmektedir. İldeki işletme yapıları kısa zamanda ekonomik optimumu yakalayabilecek bir yapıya kavuşturulmalı ve işletme ölçeklerinin büyümesini teşvik edecek ekonomik ve teknik önlemler alınmalıdır.

Hayvansal üretimde verimliliği artırabilmek için kalıcı, bilimsel ve yetiştiricilerin benimseyip uygulayabilecekleri, süreklilik arz eden bir ıslah ve melezleme çalışmaları başlatılıp uygulanmalıdır.

### KAYNAKLAR

1. Anonim (1994) Genel Tarım Sayımı. Tarımsal İşletmeler (Hane Halkı) Araştırma Sonuçları, DİE, Ankara
2. Anonim (1995). Hayvancılığımızda Reform Tedbirleri, T.C Devlet Bakanlığı, Ankara.
3. Anonim (1996) Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, D.İ.E. Yayınları No:4, Ankara
4. Anonim (1996). İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara.
5. Anonim (1997) Genel Nüfus Sayımı (1997). <http://www.die.gov.tr>.
6. Anonim (1997). 1. Tarım Şurası Sonuç Raporu, Ankara
7. Anonim (1998) Elazığ Projesi, Elazığ Valiliği, ELASKAV. Yayın No:4, Elazığ

Bu tip işletmelere sürekli ve ekonomik olarak teşvik edebilecek bir destekleme sistemi oluşturulmalıdır. İlde yem bitkileri ekiminin yaygınlaştırılabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Hayvansal üretime sürekli ve garanti bir pazar oluşturarak üretimi teşvik edecek olan hayvancılığa dayalı sanayi işletmelerinin kurulup işletilmesi sağlanmalıdır.

Küçük ölçekli ve dağınık olan işletmeler, iyi işleyen ve işletilen kaynak sağlayan, üyelerinin ekonomik menfaatlerinin koruyup gözeten örgütlenme modeli ile bir araya getirilmelidirler.

Hayvansal üretimde verimliliği artırabilmek için kalifiye teknik eleman sağlanması gerekmektedir. Üreticilere bu konuda yardımcı olabilecek miktar da elemanın ilgili kurumlarda istihdamı sağlanmalıdır.

Daha rasyonel bir hayvansal üretim için yetiştiricilerin her konuda eğitim ve bilinçlendirilmesi için gerekli çalışmalar yapılarak sürekli olarak bilgilendirilmelerine gereken önem verilmelidir.

Tüm bunların başarılabilmesi, üreticilerin hayvansal üretimde ihtisaslaşarak ekonomik işletmelere dönüşebilmesi için teknik ve ekonomik önlemler alınmalıdır. Üretim kesiminin içinde bulundukları ekonomik ve sosyal şartlar göz önüne alınarak ihtiyaçlarını karşılayacak ve üretimi teşvik edecek kredi ve finansman sağlanmalıdır.

8. Anonim (1998) T.C.Ziraat Bankası Kayıtları.Elazığ
9. Anonim (1998) Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları.Elazığ
10. Aral, S., Günlü, A. (1996) Kayseri İlinin Ekonomik Gelişmesinde Hayvancılık Sektörünün Yeri ve Önemi. Kayseri İlinin Ekonomik gelişmesi Semineri, İA.V. Yayını, İstanbul
11. Aral, S., Sakarya E. (1996) Yozgat'ın hayvancılık Potansiyeli ve İl Kalkınmasındaki Önemi, Yozgat İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri, İA.V. Yayını, İstanbul
12. Aral. S. (1997) Hayvancılık İşletme Ekonomisi Ders Notları, A.Ü. Veteriner Fakültesi, Ankara
13. Özbeyaz, C. (1996). Sağlıklı Sürü İdaresi, Türk Veteriner Hekimliği Dergisi, 8 (1): 7-9.